

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

אחרון של פסח, ה'תשל"ב

חלק ב – יוצא-לאור לימים אחרונים דחג הפסח, היתשע"ט

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ותשע לבריאה

צדי"ק שנה לנישואי כ"ק אדמו"ר והרבנית הצדקנית זי"ע

לעילוי נשמת

אבינו הרה"ח הרה"ת וכו' ר' שלום דובער ע"ה

בן הרה"ח הרה"ת וכו' ר' יהושע הי"ד

נפטר כ"ה ניסן ה'תשכ"ח

אמנו מרת פרידא בת הרה"ח ר' אלתר אליעזר ע"ה

נפטרה ט' תמוז ה'תש"ס

ליין

בתם, אחותינו מרת רבקה ע"ה בת הרה"ת ר' שלום דובער ז"ל וואלבערג

נפטרה ט"ו תמוז ה'תשנ"ה

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס ע"י בנם וכלתם

הרה"ת ר' יוסף יצחק וזוגתו מרת רבקה נעמי

ומשפחתם שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

ליין

ודברי ההתעוררות שנשמעו, וע"פ הוראת נשיאנו הקי זי"ע שמכל ענין כגון דא צריך להמשיך בכך בענין של פועל ותוספת בלימוד התורה והידור בקיום המצוות ובעבודת התפלה. ורצוני לקוות שכל אלה ששמעו הדברים יעשה כל אחד מהם חלקו בהבאת ההתעוררות בפועל במעשה וגם בדבור ואפילו במחשבה, והיכולת ניתנה מלמעלה ואין הדבר תלוי אלא ברצון ובפרט בארץ הקדושה אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה עד אחרית שנה שגדולה האחריות וגם הזכות ביותר.

מוסג"פ המחאה לצרכיו הפרטים.

ברכה לבשו"ט בכל האמור

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ימים אחרונים דחג הפסח הבעל"ט, הננו מוציאים לאור חלק שני מהתוועדות אחרון של פסח ה'תשל"ב, הנחה בלתי מוגה (חלק ראשון – י"ל לימים ראשונים דחג הפסח).

*

בתור הוספה – מכתב (תדפיס מכרכי אגרות-קודש שמכנינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

י"ג ניסן, ה'תשע"ט,

צדי"ק שנה לנישואי כ"ק אדמו"ר והרבנית הצדקנית נ"ע זי"ע,
ברוקלין, נ.י.

©

Published and Copyright 2019 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 | Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a registered trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5779 • 2019

Printed in the United States of America

שמוצאם ומהם מקורם בארצות העמים שעפרה וכו', מעולם לא פללנו לראות בחורי אמריקה באצילות נפלאה ותורה וחסידות ומדות נעלות שזורים ביחד, כולם הודו ואמרו שאין זה רק בכחו הגדול שעומד לנס עמו. בחיבה יתירה שמענו מהשלוחים הדר"ש מבית רבנו ואת דרישותיו הנחוצים לנו כאויר לנשימה, גם זכינו לשמוע הפלפול דאורייתא מפי אחד השלוחים בסוגיא דחצי שיעור, ומה מאד נתרשמנו בנתוח הענין בסדר נפלא ובסברות הגיוניות ויסודיות ובקיאות עצומה בסוגיות שונות אשר לאו כל אחד ממשמש בהם, ומה מאד גדלה שמחתנו משמוע מפי עדים נאמנים את פעולות הנשגבות של חב"ד בכל תפוצות ישראל, וסוף דבריהם של השלוחים הי' לנו כמים קרים על נפש עיפה בקריאה לבני ירושלים עורי עורי לבשי עון ציון, התנערי מעפר קומי וכו', שגם אנו נתגייס ללגיון של מלך לפעול ולהפעיל להרמת קרן התורה והיהדות, ובקריאה נלהבה להפצת מעינות החכמה של דא"ח של מאורי אור רבוה"ק נבג"מ. אשרינו שזכינו לכך, וכשם שזכינו לראות שלוחיו של אדם כמותו, נזכה בקרוב בהופעת הדר גאון עוזו שליט"א, ובקרוב ממש נזכה לראות את פני משיח ה' הולך תמים בב"א".

הוראת נשיאנו הקי... שמכל ענין כגון דא... להמשיך בכך כו': ראה לקו"ש חכ"ה ע' 426. וש"נ. וראה גם אג"ק ח"א אגרת גיתשלג. ח"ב אגרת גיתתקנח. חט"ז אגרת ה'תתע. ו'כט. ובכ"מ.

ואין הדבר תלוי אלא ברצון: ראה זח"ב קסב, ריש ע"ב.

עיני ה' אלקיך בה גו': עקב יא, יב.

נדפס באדיבות דפוס
The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237
(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס
על ידי חיים שאול בן חנה
בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"
(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחיו

הוספה

ב"ה. כטי' מנייא תשט"ז
ברוקלין

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
הרב מוה' חיים אלי' שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ד במנחם, כן נתקבל הספר שהו"ל משמיע ישועה ואזהרות מהרצי"א — ויה"ר אשר סו"ס יוכחו כל או"י בדרישת והכרח השעה הדורשת מילוי פתגם מלכא משיחא שיפוצו המעינות חוצה ואז יבוא, כמבואר ג"כ בהקדמת הר"ח ויטל לשער ההקדמות אשר בלימוד פנימיות התורה תלוי ביאת המשיח, ועיי"ש בארוכה דברים נוראים, והלואי יכירו בהאחריות המוטלת על כאו"י של אלו שיכולים להשפיע בהפצת המעינות שבהם מתגלה פנימיות התורה בדורותנו אלה.

נעם לי לקרות במכתבו ע"ד ההתועדות של השלוחים הרבנים שליט"א

מוה' חיים אלי': לערנער, ירושת"ו.

הספר שהו"ל משמיע ישועה ואזהרות מהרצי"א: ירושלים, תשט"ז. — במכתבו של הנמען: "בעזר השי"ת נתן התורה זכיתי זה עתה להו"ל הסה"ק משמיע ישועה מהגה"ק מרן בעל מנחת אלעזר זי"ע, ועתה הנני מכבדו בכבוד התורה ושלחתי ע"י בי הדואר את הסה"ק להוד קדושתו שליט"א. מובטחני כי כ"ק שליט"א ישמח צדיק במפעלי זה, כי אנו רואים כי כל מאוויי להביא לימות המשיח בביאתו בב"א, וכידוע כי אחד מהגורמים המעכבים את ביאתו היא אי הבטחון החזק בביאתו, לכן צריכים להשתדל להפיץ בכל שדרי העם את האמונה בגאולתנו ע"י משיח ה', וזאת עשה מרן בעל מנח"א זי"ע בהדפיסו הסה"ק הנ"ל, והיות כי הספר אזל מהשוק ע"כ אזרתי עוז — למרות כי פרנסתי דחוקה מאד — להדפיס הספר הקדוש אשר הדפיסו מרן בחיים חיותו בעילום שמו הק' כדי שיהי' עובר לסוחר בכל החוגים לכל מפלגות החסידים ופרושים וכו'. מפי השמועה למדנו כי כ"ק שליט"א מעריך מאד את ספרי רבנו הקדוש, וגם לרבות ראה ראינו כי כ"ק בהגותיו ובמ"מ מביא הרבה מספרי רבה"ק, לכן מובטחני כי כ"ק שליט"א יחזיק לי טובה בעד מפעלי הטובה. בסוף הספר הוספתי גם אזהרות מהרצי"א מהגה"ק ר' צבי אלימלך מדינוב בעל בני יששכר זי"ע כו".

פתגם מלכא משיחא שיפוצו המעינות חוצה ואז יבוא: ראה אגה"ק של הבעש"ט — נדפסה בכש"ט בתחלתו ובכ"מ.

בהקדמת הר"ח ויטל לשער ההקדמות: נדפסה ג"כ בהוספה לקונטרס עץ החיים. ההתועדות של השלוחים הרבנים שליט"א: ראה במבוא לאג"ק ח"ג ע' 11 ואילך; ע' 24. — במכתבו של הנמען: "ביום ב' [= כ"ב מנ"א] לבשתה ירושלים עוז ושמחה חסידית מקורית בראותה שלוחיו של הוד קדושתו שליט"א. גם אנכי זכיתי להיות בגאון ירושלים, ישיבתו הק' תורת אמת, בהתאסף קהל הקדש בקרתא קדישא לשמוע דבר ה' מפי שנים עשרה שליחיו הנאמנים. בין המסובים נוכחו מסלתה ומשמנה של היהדות החרדית ומנקהי הדעת שבירושלים. כולם התפלאו לראות במו עיניהם בחורי חמד שקדושת התורה והחסידות מרחפת על פניהם

טו. בהמשך להמדובר בהתועדות שלפנ"ז⁷⁰ אודות הפיסקא "הא לחמא עניא" שנכללת ב"מגיד" (שהרי הסימן "מגיד" מופיע לפני "הא לחמא עניא") — ישנו ענין הדורש ביאור:

אמירת ההגדה — "והגדת לבנך"⁷¹ — צריכה להיות בדרך תשובה לשאלה⁷². וא"כ, מדוע מתחילים אמירת ההגדה ("מגיד") לפני שהבן שואל "מה נשתנה"?

ויתירה מזה: תוכן הפיסקא "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" הוא כמו תוכן הפיסקא "עבדים היינו לפרעה במצרים"⁷³, שזהו המענה על השאלה "מה נשתנה", וא"כ, לאחרי שאומרים "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", שוב אין מקום לשאול "מה נשתנה"!

וע"ד שמצינו בגמרא⁷⁴ שכאשר שאלו על כך ש"עדיין לא קא אכלינן אתו קא מעקרי תכא מיקמן", אמר רבה "פטרותן מלומר מה נשתנה"; ועאכו"כ כשאומרים תוכן הענין דיצי"מ, כפי ש"אמר לי רב נחמן לדרו עבדי", עבדא דמפיק לי מרי' לחירות ויהיב לי כספא ודהבא מאי בעי למימר לי, אמר לי, בעי לאודויי ולשבוחי, אמר לי פטרותן מלומר מה נשתנה, פתח ואמר עבדים היינו⁷⁵.

לכאורה יש לומר, שאע"פ שלאחרי אמירת "הא לחמא עניא" אין חיוב ("פטרותן" מ) לומר "מה נשתנה", מ"מ, כיון שאמירה זו לא היתה באופן של תשובה לשאלה, לכן שואלים לאח"ז "מה נשתנה", כדי שאמירת ההגדה ("עבדים היינו") תהי' באופן של תשובה לשאלה; ואז תהי' גם התשובה (לא רק בקיצור נמרץ, כפיסיסקא "הא לחמא עניא", אלא) בפרטיות ובאריכות, כפי שאומרים בפיסקא "עבדים היינו", ש"אפילו כולנו חכמים. . כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה. . הרי זה משובח".

אבל עדיין אינו מובן: מדוע תיקנו מלכתחילה לומר "הא לחמא עניא" לפני השאלה "מה נשתנה" — היפך הדין ש"והגדת לבנך" צ"ל באופן של תשובה לשאלה?

(70) שיחת יום א' דחה"פ בתחלתה (לעיל
'ע' ... ואילך).
(71) בא יג, ח.
(72) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ג ס"מ.
(73) חסר הענין שנוכר כאן אודות המנהג בכ"מ שהפיסקא "הא לחמא עניא כו" נאמרת רק ע"י ראש הבית (המו"ז).
(74) פסחים קטו, סע"ב.
(75) שם קטז, סע"א.

ועכצ"ל, שהענין ד"הבן שואל" הוא רק פרט באופן ההכנה לענין ד"והגדת לבנך", ששלימותו היא באופן של תשובה לשאלה; אבל עצם הענין ד"והגדת לבנך" ישנו גם ללא הקדמת השאלה.

טז. ומכאן למדים — בדרך אגב — הוראה להורים:

אין להסתפק בכך שמגדלים ומחנכים את הילדים כדבעי. — חינוך הילדים הוא אמנם ענין נעלה ביותר, כפי שאומרים בכל יום בק"ש: "ושננתם לבניך"⁷⁶, וכן בפרשה שני' דק"ש: "ולמדתם אותם את בניכם"⁷⁷, אבל אי אפשר לצאת י"ח בכך, אלא גם ההורים עצמם חייבים ללמוד תורה ולקיים מצוות.

וענין זה מרומז בהגדה — שאף שעיקר ענינה הוא "והגדת לבנך", ובאופן ש"כנגד ארבעה בנים דיברה תורה"⁷⁸, שכל ילד יהודי (כולל גם "ילד" בדיעות), מבלי הבט על מעמדו ומצבו, צריך להסב לשולחן-הסדר — הנה עוד לפני ש"הבן שואל", מקדימים ובוחנים את האב אם הוא יודע מ"ש בהגדה; וכאשר האב, ראש הבית, אומר "הא לחמא עניא כו", ומכריז "כל דכפין ייתי ויכול וכו'", אזי יודעים שזהו בית שראוי להיות דירה ומשכן לו ית', ובמילא נעשה בכל הענינים מעמד ומצב ד"באור פני מלך חיים"⁷⁹.

ועד לברכה הכי פנימית ועיקרית — שכל הילדים באים ל"סדר", ושואלים ורוצים לשמוע את התשובה האמיתית, ואינם מתייראים מה"לחמא עניא" וה"מרור", כיון שיודעים ומכריזים ביחד שסוכ"ס הנה "לשנה הבאה בירושלים".

* * *

יז. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה כי ישכיל עבדי.

* * *

יח. האמור לעיל (סי"א) אודות המנהג דשתיית ד' כוסות באחרון של פסח — משתקף גם בנגלה דתורה⁸⁰:

בנוגע לד' כוסות שתיקנו חכמים בלילות הראשונים — איתא במדרש⁸¹ שהם "כנגד ד' גאולות שנאמרו במצרים, והוצאתי והצלתי

(76) ואתחנן ו, ז.

(77) עקב יא, יט.

(78) נוסח הגש"פ — ע"פ ירושלמי (תו"מ חס"ד ע' 74 ואילך). וש"נ.

(79) פסחים פ"י ה"ד. מכילתא ס"פ בא.

(79) משלי טז, טו.

(80) ראה גם שיחת אש"פ דאשתקד סי"ג

(81) ב"ר פפ"ח, ה. ועוד.

— וכמ"ש בתחילת וראש המזמור "בך הוי' חסיתי", בך בעצמותך¹⁷³, וענין זה נמשך גם בנוגע לכל הפרטים שבמזמור זה¹⁷⁴ — הנה מצד התקשרות זו, גם כשאין ההתקשרות שע"י התומ"צ (כי חסר אצלו בתומ"צ), שאז המצב דומה ל"ימי אברהם יצחק ויעקב" שלפני מ"ת, ואפילו לפני (גלות ויציאת מצרים שהם) הכנה למ"ת — בכל זאת, מצד התקשרות העצמית שלו בעצמותו ית', הנה "אתה (עצמות) תקוטי גוי' מבטחי".

* * *

לו. דובר אודות אלו שיצאו לאחרונה ממדינה ההיא, שגם עכשיו צריכים להמשיך בתנועת המס"נ, ובפרט בנוגע לחינוך הבנים והבנות. וכן דובר אודות חובת נשי ובנות ישראל — ובפרט אלו שיצאו משם לאחרונה — שחינוך הילדים תלוי בהן במדה גדולה ביותר. ובסיום השיחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "אי וואַדיעמיע כו".

אח"כ צוה לנגן ניגון הכנה, ניגון רבינו הזקן בן ד' הבבות (כבא הד' — ג"פ), והניגון "ניע זשוריצי כלאַפצי".

לאחרי ברכת המזון, תפלת ערבית והבדלה — חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א בידון הק' לכל הנאספים מ"כוס של ברכה".

טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "כי בשמחה תצאו".

— ● —

(173) ראה שיחת יום א' דחה"פ סט"ו (לעיל ע' 174) ראה ש"פ בסופה (לעיל ע' ...).

וש"נ.

(לעיל ע' ...). וש"נ.

אד' הוי' גו" — שגם שם הוי' בפסוק זה הוא בניקוד אלקים) בענין שמות אלו, ששם אד' הוא בחי' המלכות¹⁶⁰, ושם הוי' בניקוד אלקים הוא בחי' חו"ג¹⁶¹, ולמעלה יותר — בחי' בינה [שלמעלה מהשתלשלות]¹⁶².

ועפ"ז מקשר בלקו"ת¹⁶³ ב' שמות אלו (אד' והוי' בנקוד אלקים) עם בחי' "אד' מי" — כי "מי" הוא בחי' בינה. ולכן ב' שמות אלו — אד' והוי' בניקוד אלקים — ממלאים כל הפגמים, כי בבחי' "אד' מי" נאמר¹⁶⁴ "אם עונות תשמר י"ה אד' מי יעמוד", שהעונות מגיעים רק בבחי' י"ה, אבל מצד בחי' "אד' מי" — "יעמוד".

ועפ"ז מבאר בלקו"ת¹⁵⁸ השייכות של אד' הוי' בנקוד אלקים לר"ה ויוכ"פ [שם אד' היינו בחי' ר"ה .. ושם הוי' בנקוד אלקים היינו בחי' יוהכ"פ¹⁶⁵, דזהו מה שבר"ה אומרים "אתה אדון על כל המעשים", לפי שאז מאיר בחי' אד', וביוהכ"פ "אומרים ז"פ הוי' הוא האלקים", כי האור וגילוי דיוהכ"פ הוא מבחי' שם הוי' בנקוד אלקים¹⁶⁶] — כי בר"ה ויוהכ"פ מתמלאים כל הפגמים.

והנה, ההתקשרות דישראל בהקב"ה שבר"ה ויוהכ"פ הוא בבחי' שלמעלה מתומ"צ. דזהו מה שאמרים בר"ה "יבחר לנו את נחלתנו"¹⁶⁷, בחירה חפשית שלמעלה מטו"ד — כי הבחירה (דר"ה) בישראל היא למע' מתומ"צ¹⁶⁸. ועד"ז ביוהכ"פ — עיצומו של יום מכפר¹⁶⁹ — כי ביוהכ"פ, "אחת בשנה"¹⁷⁰, מתגלה ההתקשרות של ישראל "גוי אדום"¹⁷¹ ב"הוי' אדום¹⁷² שלמעלה מההתקשרות שע"י התומ"צ.

לה. וזהו "כי אתה תקוטי אד' הוי' מבטחי מנעורי — מימי אברהם יצחק ויעקב", דלהיות ש"תקותי" הוא "אד' הוי' (בנקוד אלקים)", שהיא ההתקשרות (התקנה ובטחון) דישראל בעצמותו ית' שלמעלה מההתקשרות דתומ"צ,

160) נא, ג. נב, ד.

161) נא, ד.

162) נב, ד.

163) נג, ד.

164) תהלים קל, ג. לקו"ת שלח מ, א.

165) נא, ג.

166) שם, ד.

167) תהלים מז, ה.

168) ראה לקו"ש (ח"ד) ע' 1147 וע'.

169) ואתחנן ו, ד. ועוד.

170) ואתחנן ו, ד. ועוד.

171) ואתחנן ו, ד. ועוד.

172) ואתחנן ו, ד. ועוד.

וגאלתי ולקחתי", או "כנגד ארבע כוסות שנאמרו כאן וכוס פרעה בידי וגו' ונתת כוס פרעה וגו'".

ועד"ז מצינו גם בנוגע לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו (שתהי' "כימי צאתך מארץ מצרים"⁸²) — ד' כוסות של תרעלה שהקב"ה משקה את עובדי כוכבים .. וכנגדן הקב"ה משקה את ישראל ד' כוסות של ישועה לעתיד לבא.

יט. והנה, כיון שד' הכוסות שייכים לאמירת ההגדה, ובאמירת ההגדה ישנו תנאי שצ"ל באופן של תשובה לשאלה (כנ"ל סט"ו) — צ"ל ענין של שאלה גם בנוגע לד' כוסות דאחרון של פסח.

והענין בזה — ע"פ משנ"ת בימים הראשונים⁸³ התוכן ד"מה נשתנה" כפי שנתבאר ע"י כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע,

— בעל ההמשך הידוע דשנת תרס"ו, שבו נתחדש עיקר גילוי החסידות (לא רק באופן של נקודה, כמו טיפת המעיין, אלא כפי שנמשך בחב"ד שבנפש ע"י תורת חסידות חב"ד) באופן של הבנה והשגה רחבה ועמוקה, ולכן נתגלה אז (נוסף על סעודת משיח, גם) ענין שתיית ד' כוסות באחש"פ (כנ"ל סי"ב) —

באופן שכל ד' הקושיות קשורות עם המעלה של הגאולה העתידה (שאו יהיו ד' הכוסות שכנגדם הם ד' הכוסות דאחש"פ) לגבי הגאולות שלפנ"ז.

ולכן, בעמדנו בהתוועדות הקשורה עם סעודת משיח, שבה שותים ד' כוסות הקשורות עם הגאולה העתידה — הרי זה הזמן המתאים לחזור ענין זה, ובתוספת ביאור.

כ. הקושיא הראשונה — "שבכל הלילות אין אנו מטבילין וכו'":
טבילה ("מטבילין") — נוסף לכך שהיא אותיות "הביטל"⁸⁴, הנה הסיבה לכך היא לפי שטבילה כשרה היא רק במים ש"כל גופו עולה בהן"⁸⁵, שזהו ע"ד הלשון בנוגע לתרומה: "עולה במאה"⁸⁶, שפירושו בטל במאה, ועד"ז בנדו"ד, שכל גופו בטל בהם, והיינו, שצריך לבטל את עצמו לגמרי, כמ"ש הרמב"ם⁸⁷ ש"הדבר תלוי בכוונת הלב .. מכיון

(82) מיכה ז, טו.

(83) עירובין ד, ב. וש"נ. רמב"ם הל' מקואות רפ"ד. טוש"ע י"ד רסר"א. וראה גם

(לעיל ס"ע ... ואילך). וש"נ.

תו"מ חנ"ג ס"ע 261. וש"נ.

(84) ראה סידור (עם דא"ח) בכוונות

(85) רמב"ם הל' תרומות פי"ג ה"ד"י.

(86) רמב"ם הל' מקואות בסופן.

(87) המקוה בסופן (קנט, סע"ד).

לכו לטהר נפשו .. והביא נפשו במי הדעת הטהור", והיינו, שצריך להתמסר לגמרי ("זיך אוועקגעבן אינגאנצן") לענין התורה.

וזהו "שבכל הלילות אין אנו מטבילין כו" — שבכל הלילות (שהרי גלות נמשל ללילה⁸⁸) לא הי' ענין הביטול והטהרה כו' כדבעי, שלכן, גם לאחרי הגאולה הי' עוד גלות; ואילו "הלילה הזה שתי פעמים", היינו, שבגאולה העתידה שלאחרי הגלות האחרון הי' שלימות הביטול והטהרה, הן בנוגע לנפש והן בנוגע לגוף (ועד שאפילו חי צומח ודומם יהיו בבחי' ביטול).

[וכמשנת"ל במאמר⁸⁹, שלעת"ל יהי' גם בגוף ענין הראי', שזוהי ההתאמתות הכי גדולה, ואעפ"כ ישאר הגוף במציאותו, ולא עוד אלא שהנשמה תהי' ניזונית מן הגוף⁹⁰, שזהו הענין ד"נקבה תסובב גבר"⁹¹, קול כלה⁹²].

הקושיא השני' — "שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה וכו'": חמץ הו"ע הישות וההתנשאות, שענין זה ישנו "בכל הלילות", בכל הגלויות, שלכן, לאחרי הגאולה הי' עוד גלות; ואילו "הלילה הזה כולו מצה", שלאחרי הגלות האחרון יתבטל לגמרי ענין הישות כו'.

הקושיא השלישית — "שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות וכו'": ירקות מורה על ענין הקנאה, כי כל המקנא פניו מוריקות⁹³. ובכל הגלויות יש הרבה בחינות בקנאה: קנאת סופרים וכיו"ב. ואילו לאחרי הגלות האחרון תהי' קנאה היותר גדולה, ע"ד מארז"ל⁹⁴ "כל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו".

והקושיא הרביעית: "שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסובין וכו'": "אוכלין" הו"ע התענוג. ובזה גופא יש התפשטות התענוג (תענוג המלוכש בגוף) ותענוג העצמי. ובכל הגלויות יש מי שמגיע בעבודתו להתפשטות התענוג ("יושבין") ויש מי שמגיע לתענוג העצמי ("מסובין"). ואילו לאחרי הגלות האחרון — "כולנו מסובין", שכל ישראל יגיעו לבחי' תענוג העצמי.

כא. ויש לדייק בחילוק הלשונות בד' הקושיות — שהלשון

שליט"א ונדפס¹⁵⁴ בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים¹⁵⁵.

* * *

לב. על הפסוק¹⁵⁶ "כי אתה תקוטי אד' הוי' מבטחי מנעורי" — איתא¹⁵⁷ במדרש תהלים (באבער): "מנעורי — מימי אברהם יצחק ויעקב".

והוכחת המדרש לזה י"ל — כי בפסוק שלאח"ז נאמר "עליך נסמכתי מבטן ממעי אמי אתה גוזי", ומפרש במדרש תהלים, "מבטן — בגלות מצרים, ממעי אמי אתה גוזי — .. והוצאתני מיד מצרים". ומזה מוכח, שהכוונה ב"מנעורי" בפסוק שלפנ"ו היא לפני גלות מצרים ויציאת מצרים, היינו "מימי אברהם יצחק ויעקב".

וצריך להבין:

מכיון שלידת ישראל היתה בעת יצי"מ (וכנ"ל במדרש, שעל היציאה ממצרים נאמר "ממעי אמי אתה גוזי"), ואפילו העיבור דישראל הי' בגלות מצרים (וכנ"ל במדרש בפירוש "מבטן"), אבל לא לפני זה [נהטעם לזה הוא, כי ישראל נעשו לעם בעת מ"ת, והיות שגלות מצרים (ויציאת מצרים) היו הקדמה והכנה למ"ת, לכן מעת גלות מצרים הותחל המציאות דעם ישראל באופן של "עוברי" — איך אפשר לומר, ש"מבטחי מנעורי" הוא "מימי אברהם יצחק ויעקב" שלפני גלות מצרים?

לג. והענין בזה:

"כי אתה תקוטי" קאי על "אד' הוי'", והוי' שבפסוק זה הוא בניקוד אלקים. ונמצא שישנם כאן ג' שמות: אד', הוי' ואלקים.

וזהו "כי אתה תקוטי גו' מבטחי מנעורי", דלהיות ש"אתה תקוטי" — אד' והוי' בנקוד אלקים, לכן "מבטחי מנעורי", "מימי אברהם יצחק ויעקב" שלפני גלות ויציאת מצרים.

לד. ויובן זה בהקדים מ"ש בלקו"ת¹⁵⁸ (עה"פ¹⁵⁹) "כי כארץ גו' כן

(154) בשילוב הביאור דשיחת י"א ניסן וש"פ שמיני מבה"ח אייר.
(155) בהוצאת קה"ת תשמ"ו ואילך — ע' תנט ואילך (וראה גם מכתב יום שלישי טו תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ז ריש ע' תנח)).
(156) תהלים עא, ה.
(157) אדמו"ר שליט"א, ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ז ע' 221 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
(158) נצבים נא, ג ואילך.
(159) ישעי' סא, יא.

(88) ראה זח"ג סז, ריש ע"ב. הנסמן בתו"מ סה"מ אדר ריש ע' פא.
(92) ראה תו"א ס"פ ויגש. ובכ"מ.
(93) נזכר גם לשון חז"ל (סוטה ט, א. כו, א) "פני מוריקות".
(94) ב"ב עה, א.
(89)
(90)
(91) ירמי' לא, כא.

שממה, אלא אדרבה, שנעשה גרעון בישוב א"י, כיון שמיישבים אותה עם גוים!

ועוד זאת, שאלו שרוצים להתגייר באמת ולהיות גרי צדק, בני אברהם, שהי' ראש לגרים¹⁴⁶ — הנה ע"י חוק זה מגרשים אותם מנחלת ישראל!

דובר בארוכה אודות "מיהו יהודי".

* * *

לא. יו"ט אינו הזמן כלל לדבר אודות דברים המצערים עד כדי דכדוך הנפש, אבל יש לזכור ולא לשכוח על העיקר, שע"י עשיית מצוה כתיקונה, ובפרט ע"י שמחת יו"ט, הנה ע"פ מארז"ל¹⁴⁷ "כשזה קם זה נופל", מתבטלים בדרך ממילא כל הענינים שמפריעים לקדושת ירושלים והשראת השכינה — שישנה אפילו במעמד ומצב ד"השוכן אתם בתוך טומאתם¹⁴⁸, ועאכו"כ ע"י קיום התומ"צ.

וההתחלה בזה צריכה להיות ע"י לימוד התורה, כמארז"ל¹⁴⁹ "לא עם הארץ חסיד", שהרי הידיעה כיצד לקיים את המצוות היא ע"י לימוד התורה דוקא, ועוד זאת (שזהו פירוש נוסף במארז"ל הנ"ל), שע"י לימוד התורה נעשה הרצון לקיים המצוות, ו"מצוה גוררת מצוה"¹⁵⁰.

וענין זה מודגש במיוחד בחג הפסח — כמובן ממ"ש¹⁵¹ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", היינו, שהזכות שיש לישראל שיצאו ממצרים היא בגלל שעתידיים לקבל את התורה על ההר הזה, והרי ידוע¹⁵² שהסיבה — מ"ת — היא למעלה מהמסובב — יצי"מ, שלכן יש בכחה לפעול את המסובב.

ובהתאם לכך, הנה כאן המקום להמשיך את ה"סיום" של מסכת פסחים שהותחל בי"א ניסן¹⁵³. ובפרט שנתקבלה ידיעה אודות דבר משמח, שעומדים לערוך "כינוס תורה" — הנה ההשתתפות שלי תהי' ע"י סיום זה.

המשך הדברים — נכלל ב"סיום" שהוגה ע"י כ"ק אדמו"ר

(146) ראה חגיגה ג, א. ירושלמי ביכורים
 פ"א ה"ד. (151) שמות ג, יב ובפרש"י.
 (147) פרש"י תולדות כה, כג. וראה
 ופכ"א (סה"מ תרל"ז ח"ב ס"ע טזו ואילך;
 ס"ע תכח ואילך).
 (148) כנ"ל הערה 116.
 (149) אבות פ"ב מ"ה.
 (150) שם פ"ד מ"ב.
 (151) שמות ג, יב ובפרש"י.
 (152) ראה המשך וככה תרל"ז פט"ו
 ופכ"א (סה"מ תרל"ז ח"ב ס"ע טזו ואילך;
 ס"ע תכח ואילך).
 (153) שיחת י"א ניסן ס" (לעיל ע' ...).

"כולנו" נאמר רק בקושיא הד' ("כולנו מסובין"), אף שלכאורה הי' אפשר לומר לשון זה גם בשאר הקושיות, ש"כולנו" מטבילין שתי פעמים, ואוכלים מצה ומרור.

והביאור בזה:

ידוע שכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר⁹⁵, וכמו בענין התענוג, שלהיותו כח היותר נעלה, ה"ה נמשך למטה ביותר, כמ"ש⁹⁶ "שמועה טובה תדשן עצם".

ולכן, דוקא הענין ד"מסובין" שמורה על תענוג העצמי, הוא באופן שנמשך לכל בני" — "כולנו מסובין".

כב. ועדיין צריך להבין:

ע"פ ביאור הנ"ל שתוכן הקושיות הוא בנוגע לענינים שיהיו בגאולה העתידה — יש מקום לשאול זאת בזמן הגאולה, ולא עכשיו, כשנמצאים עדיין בגלות!?

וגם: כיון שמדובר אודות זמן הגאולה — למה אומרים "הלילה הזה", בה בשעה שזמן הגאולה נמשל ל"יום"⁹⁷!?

והביאור בזה:

החידוש של הגלות האחרון הוא — "הלילה הזה", שגם כשנמצאים עדיין בגלות, "לילה", הרי זה יכול להיות באופן של אור וגילוי, "זה" — כשנרגש אצלו שגופו טפל ונשמתו עיקר⁹⁸, וכיון שמצד הנשמה אין ענין של גלות⁹⁹, ובמקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא¹⁰⁰, הרי הוא במעמד ומצב של חירות אמיתית.

וע"ד הפתגם של ר' הלל מפאריטש¹⁰¹ בשם רבינו הזקן, שלפני הנשמות הגבוהות כמו רשב"י, לא הי' חורבן כלל. וכל זה — למרות שהי' בזמן של גלות קשה עד כדי סכנת נפשות, שלכן הוצרך להתחבא במערה, ומצד הגוף הי' ענין של צער, כמובן מגודל השמחה שהיתה בשעה שיצא מהמערה.

אמנם, ענין זה יכול להיות באופן שנרגש רק אצל הנשמות

(95) ראה לקו"ת ראה יט, ג. ובכ"מ.
 (96) משלי טו, ל. וראה גיטין נו, ב.
 (97) ראה פי' אוה"ח ר"פ צו.
 (98) ראה תניא רפ"ב.
 (99) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 170. וש"נ.
 (100) ראה כש"ט בהוספות סמ"ח. וש"נ.
 (101) פלח הרמון שמות ע' ז. וראה גם שיחת אחש"פ דאשתקד ס"ח (תומ"מ חס"ד ע' 71). וש"נ.

הגבוהות, ואינו נראה לאחרים. וזהו החידוש ד"הלילה הזה" — שהגילוי שישנו עוד בזמן הגלות ("לילה") הוא (לא רק לעצמו, אלא) באופן שנראה גם לאחרים, כדיוק הלשון "זה", שמורה (לאחרים) באצבע ואומר זה¹⁰², והיינו, שניכר גם לאחרים שאין אצלו ענין של גלות כו'. וע"ד שמצינו בנוגע למשה רבינו¹⁰³, שבדברו עם פרעה, ה' נראה הדבר כמו שנשמה דאצילות מדברת עם עמקי הקליפות, בחי' א"א דלעו"ז.

כג. והנה, אף שנתבארה השייכות של ד' הקושיות לאחרון של פסח (מצד תוכנם בנוגע לגאולה העתידה) — הרי לפועל לא ראינו שידייקו באחרון של פסח לשאול בפירוש את ד' הקושיות. ויש לומר — בכ' אופנים:

א) יתכן שאכן שאלו ד' הקושיות גם באחרון של פסח, כשם ששנתו ד' כוסות, אלא שלא עשו "רעש" ("שטורעם") לגלות זאת.

ב) ע"ד שמצינו בנוגע למפלת סנחריב, שאף שהיתה בליל הפסח, הרי זה נמשך ופועל באחרון של פסח שבו מפטירין "עוד היום בנוב גו'" (כנ"ל ס"ה) — כך גם הענין ד"הבן שואל" נמשך מהלילות הראשונים ופועל גם באחרון של פסח.

כד. ויה"ר שיגיע כבר הזמן שבו יתקיימו בפועל כל הענינים שנתבארו בד' הקושיות בנוגע לגאולה העתידה.

וכשם שתורצו ד' הקושיות הנ"ל — יתורצו בקרוב כל הקושיות והאיבעיות, כהר"ת ד"תיק"ו": תשבי יתריך קושיות ואיבעיות¹⁰⁴.

ועד שנזכה לשמוע ה"קול מבשר ומבשר ואומר", ש"אומץ ישעך בא"¹⁰⁵, בקרוב ממש.

* * *

כה. בהמשך להמדובר לעיל (סכ"ב) בפירוש "הלילה הזה", שגם "הלילה" צריך להיות כבר באופן ד"הזה" — יש להוסיף, שגם ענין זה צ"ל כמו כל הענינים שבחג הפסח, כמו אמירת "הא לחמא עניא", וכן ענין השירה דשביעי של פסח, שצריכים להיות באופן שנעשים ביום זה ממש, ולא רק בנוגע לענינים שאירעו בעבר, אלא גם בנוגע להשירה דלעת"ל ("אז ישיר", "מכאן לתחה"מ מן התורה"), וכן בנוגע לפרטי

102) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. 104) תו"ר ט סוף מס' עדיות. של"ה תט, פרש"י בשלח טו, ב. א. ועוד. 103) ראה לקו"ת נצבים מט, ב. ובכ"מ. 105) נוסח "הושענות" הרושע"ר.

כדי שיוכל להיות הענין ד"והגדת לבנך", צריכים ההורים להיות מוכנים לכך שהילדים ישאלו אותם את השאלות שיש להם בעניני יהדות (כולל גם שאלות שלא נתפרשו בהגדה, באופן ד"תן לחכם ויחכם עוד"¹³⁸), ולהשיב להם על שאלותיהם, ובשביל זה יש צורך — לכל לראש — שההורים בעצמם יחיו את חיי היום-יום ע"פ תורה.

והטעם שלא מזכירים זאת ב"מה נשתנה" — לפי שלא ברשיעי עסקינן¹³⁹ ולא בשופטני עסקינן¹⁴⁰, כך, שזהו דבר הפשוט שההורים צריכים לדעת ולקיים את כל עניני התורה כו'. וכמו בענין ד' הבנים, שלא מזכירים אודות הבן החמישי כו'¹⁴¹.

אמנם, יש גם מעמד ומצב שהשפעה על ההורים היא ע"י הילדים, וכמ"ש בנבואת מלאכי¹⁴²: "והשיב לב אבות על בנים", "על ידי בנים", והיינו, שכאשר פועלים על הבנים, אזי פועלים הבנים על ההורים — בדרך כבוד וכו' — עי"ז שמרעישים ודורשים מהם להתנהג ע"פ התורה כו'.

ועד שע"ז באים לקיום היעוד⁸² "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", והיינו, שכשם שביצי"מ לא נשאר אפילו יהודי אחד בגלות, כך גם עתה יצאו מהגלות כל בני¹⁴³, "בנערינו ובזקנינו גו' בכנינו ובבנותינו"¹⁴⁴, וכולם ביחד הולכים בשמחה ו"ביד רמה"¹⁴⁵ לקבל פני משיח צדקנו, בעגלא דידן.

* * *

כט. בהמשך להאמור לעיל (סכ"ה) אודות הצורך להשתדל בחיזוק וביסוס השכונות שבהם דרים בני"י — הרי עאכו"כ שצריך להשתדל בנוגע לענין שפוגע בקיום של בני"י בכל מקומות מושבותיהם:

ישנה הגזירה של "מיהו יהודי" — חוק שאין לו שום אחיזה בשכל הפשוט; על ידו מרמים יהודים, וגם גוים, בכך שאומרים על גוי שנעשה יהודי, בה בשעה שאין האמת כן, לא מיני' ולא מקצתי'.

ולא זו בלבד שאין זה מועיל לשוב ארץ ישראל, שלא תהי'

142) בסופו ובפרש"י.

138) משלי ט, ט.

143) ראה יומא ו, א. וש"נ.

139) ראה יומא ו, א. וש"נ.

144) בא יו"ד, ט.

140) ראה ב"ק פה, א. ב"מ מ, א. ב"ב ז,

145) בשלח יד, ה.

א. ועוד.

141) ראה תו"מ חנ"ח ע' 47. וש"נ.

במעמד ומצב שלא למדו אביו כו', ועד שנשבה לבין העכו"ם (ובעונותינו הרבים יש כמות הכי גדולה של "בנים" שנמצאים במעמד ומצב כזה), והיינו, שנמצא אמנם בין בני", כיון שהוריו הם יהודים, אבל הוא "נשבה" בגוי"שקייט של המדינה, עד כדי כך שאפילו אינו יודע שיש איזה ענין שצריך לשאול אודותיו כו', ולכן צריך להתעסק עמו באופן ד"את פתח לו".

כז. ובפרטיות יותר:

לכאורה יכול לשבת וללמוד בעצמו, ולכל היותר — להתעסק עם בן חכם, לענות לו על כל שאלותיו, עד לשאלה האחרונה: מה צריך לעשות לאחרי אכילת הפסח; אבל לא לחפש יהודי שנמצא בפנה נדחת כו'.

ואפילו אם תמצוי לומר שיש צורך בענין של יגיעה, שהרי "אדם לעמל יולד" ¹³⁴ — אזי מוכן להתעסק עם בן רשע, שהרי לא מדובר אודות בן רשע שצריך ללמדו אל"ף-בי"ת, אלא אודות בן רשע שסמוך לבן חכם, שא' הטעמים לזה ¹³⁵ — בגלל שגם הוא "חכם", אלא שזהו באופן ד"חכמים המה להרע" ¹³⁶, והיינו, שיוודע את הכל, ואעפ"כ שואל "מה העבודה הזאת לכם" (שיהי' ככחה לפעול בנוגע להקב"ה כו'), ולכן טוען: אם יש צורך להתייגע — מוטב להתעסק עם אדם מלומד, אפיקורס גדול... להוכיח לו את האמיתיות של תורת אמת!

ובכן: בודאי שזה טוב יותר מאשר להתעסק עם בן חכם בלבד, אבל עדיין אין זה תכלית השלימות, אלא יש צורך להתעסק גם עם ה"תם", שיוודע ושואל רק בשטחיות (ללא עמקות) ובכללות (ללא פרטים), אבל הענין נוגע לו, ולכן שואל: מה זאת"; וכיון שבתורה, חכמתו ורצונו של הקב"ה, יש חלק שבו מתייחס הקב"ה לשאלת בן תם — צריך גם הוא להתעסק עמו, שהרי "דיו לעבד להיות כרבו" ¹³⁷.

אך גם זה לא מספיק, אלא צריך לחפש אם ישנו בן שאינו יודע לשאול, ולהתעסק עמו באופן ד"את פתח לו", שהרי לולי זאת יחסר אצלו חלק שלם בתורה שמדבר אודות בן שאינו יודע לשאול.

כח. ועוד ענין בזה:

(134) איוב ה, ז. וראה סנהדרין צט, ריש עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יז. ע"ב. (136) ירמ' ד, כב. (135) ראה אבודרהם — הובא בהגש"פ (137) ברכות נח, ב. ועוד.

הענינים דביאת המשיח שנתבארו בהפטרות היום — הרי כיון שיהודי הוא בעה"ב (לא רק על ההוה והעבר, אלא) גם על העתיד, לכן יכול וצריך לצייר ולהרגיש שכל זה נעשה ביום זה ממש, כמשנת"ל בארוכה ¹⁰⁶.

והנה, בין היעודים דלעת"ל שצריכים לפעול שיתקיימו כבר כשנמצאים עדיין בזמן הגלות (שזהו תוכן הענין ד"הלילה הזה") — ישנו יעוד שקשור במיוחד עם חג הפסח, "זמן חרותנו", שזהו מ"ש ¹⁰⁷ "וישבתם לבטח בארצכם גו' ושכבתם ואין מחריד", והיינו, שבני" עומדים במעמד ומצב של מנוחה אמיתית וחירות אמיתי, כיון שבכל מקום שנמצאים — הקב"ה הוא בעה"ב היחידי, ולכן אין להם מה להתיירא מפני הגוים, ואדרבה: "נפל פחד היהודים עליהם" ¹⁰⁸.

אמנם, בענין זה צריכה להיות גם פעולה בדרך הטבע — ובהקדמה:

הענינים ¹⁰⁹ שלמעלה נמשכים ע"י עבודתנו מעין הענינים הנמשכים, וכהלשון המובא בכ"מ בדא"ח: "באתערותא דלתתא — אתערותא דלעילא" ¹¹⁰. ובלשון המשנה ¹¹¹: "במדה שאדם מודד בה מודדין לו", ובגמרא שם: "במדה לא בטיל". ואם במדת כו' כן, ב"מדה טובה" ש"מרובה ממדת כו' ¹¹² — על אחת כמה וכמה.

מזה מובן, אשר ההשתדלות בחיזוק וביסוס השכונות שבהם דרים אחינו בני", בכדי שישבו בהם לבטח — נוסף על החיוב בזה ע"פ דין ¹¹³ — היא מקרבת וממהרת את היעוד "וישבתם לבטח בארצכם גו' ושכבתם ואין מחריד".

ועוד נקודה בזה:

בתי כנסיות ובתי מדרשות הם ה"מקדש מעט" ¹¹⁴, שבהם שוכן הקב"ה — "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" ¹¹⁵. ועד"ז הוא בנוגע לבתי

ר"ה פ"א ה"ג), וכן מה שהוא מצוה לישראל (106) הוא עושה, שזהו"ע באתעדל"ת אתעדל"ע (תו"מ סה"מ באתי לגני ח"א ע' יא הערה יד). — מהנחה בלתי מוגה. (111) סוטה ת, ב. (112) שם יא, א. וש"נ. (113) כמשנת"ל בארוכה בהתוועדות דאחש"פ תשכ"ט סכ"ט ואילך (תו"מ חנו" ע' 132 ואילך). וש"נ. (114) יחזקאל יא, טז. וראה מגילה כט, א. (115) תרומה כה, ח.

(107) בחוקותי כו, ה"ו. (108) אסתר ח, יז. (109) מכאן עד סוף הסעיף — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ז ע' 277 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה. (110) ולהעיר גם מהענין ד"מגיד דבריו ליעקב גו'", "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" (שמו"ר פ"ל, ט. ירושלמי

בני בכלל, שהרי בהם לומדים תורה ומקיימים מצוות — והרי אפילו "פושעי ישראל" ¹¹⁶ מלאים מצוות כרמון" ¹¹⁷ — שבתים אלו הם ד' אמותיו של הקב"ה בעולמו" ¹¹⁸.

ובמילא, כאשר יהודים בורחים ח"ו ממקומות מושבותיהם ומוסרים אותם לאינם יהודים, להבדיל, ועאכ"כ כשהבריחה מביאה ח"ו גם למכירת או סגירת כו"כ בתי כנסיות ובתי מדרשות — הרי עי"ז מגרשים כביכול את הקב"ה מנחלתו. ולאידך גיסא: ע"י הרחבת השכונות של בניי, "כוכשים" עוד שטח בעולם לבעלותו ושלטונו של הקב"ה.

ומזה מובן גודל האחריות והזכות בביסוס השכונות — ואין הדבר תלוי אלא בהשתדלות של כאו"א" ¹¹⁹. וכמו שראו במוחש, שכל אלו שהשתדלו בזה במרץ הדרוש, הצליחו בזה במאד, ועד — באופן דלמעלה מן הטבע.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א" ¹²⁰): על כל אחד ואחד לעשות חשבון

116) שגם עליהם נאמר "ושכנתי בתוכם", "בתוך כל אחד ואחד" (ראה אלשיך עה"פ. ועוד), כמ"ש (אחרי טז, טז) "השוכן אתם בתוך טומאותם" (מהנחה בלתי מוגה). 117) עירובין יט, א. וש"נ.

118) וגם בהיותם בחורף-לארץ הם בבחינת "ארץ ישראל", ש"עניי ה' אלקיך בה גוי" (עקב יא, יב), כידוע הסיפור (אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תפה) אודות הצ"צ שאמר לא: "עשה כאן ארץ ישראל" (מהנחה בלתי מוגה).

119) ואין לטעון שהוא סומך על כך ש"לא ינום ולא ישן שומר ישראל", "ה' שומרך ה' צלך גוי" (תהלים קכא, ד"ה), ולכן אינו צריך לעשות מאומה בדרך הטבע* — שהרי מצינו בכל עניני תומ"צ, שאף שכולם באים מהקב"ה ("אשר קדשנו במצוותיו וצווננו"), צריכה להיות בזה פעולת האדם**

(* ובפרט — טוען הוא — שיש לו ברירה לעבור לשכונה אחרת (מבלי להתחשב בכך שישנם כו"כ שאין הדבר ביכולתם וכו'), ויש לו תירוץ, ש"ע"פ שו"ע אסור לדור במקום של סכנה! אבל האמת היא — שאין זה מקום של סכנה, אלא שהדבר תלוי בכך שלא יתעצלו מלעסוק בחזיון השכונה.

(** וכידוע שבקדושה אין סדר של "חנם" (ראה זח"ב קכח, א), ואדרבה, כמטופר אודות הנהגת האריז"ל בנוגע לקניית אתרוג, שלא הי' מתווכח על המחיר שביקש המוכר (נסמן בתו"מ חנה"ה ע' 367). ויש לומר, שעי"ז פעל שיתנהגו עמו מלמעלה ב"מדה כנגד מדה" — שלא להתווכח בנוגע לעניינים שמבקש כו'.

צדק בנפשו אם עשה בזה עד עכשיו כפי הדרוש ¹²¹ — והרי ידע אינש בנפשי, אשר ע"כ צריך לתקן ולהשלים גם מה שהחסיר עד עכשיו — ובנוגע לתשובה הרי אמרו ¹²² שצריכה להיות ¹²³ באופן ד"כפלים לתושי" ¹²⁴.

ועי"ז ¹²⁵ יפעלו שעוד בימי הגלות האחרונים יהי' "לכל בני ישראל אור במושבותם" ¹²⁶ בגשמיות וברוחניות ⁹⁹, ועד שנזכה לקיום היעוד ¹²⁷ "והי' לך ה' לאור עולם", בגאולה האמיתית והשלימה.

* * *

כו. בהמשך להמדובר לעיל (סט"ו) אודות הענין ד"הבן שואל", שזהו פרט בחיוב "והגדת לבנך" שצריך להיות בדרך שאלה ותשובה — יש להתעכב על ההוראה והלימוד מזה (ככל עניני המצוות, שיש בהם רמזים והוראות ע"ד המוסר והחסידות) בנוגע לגודל ההשתדלות שצ"ל בענין החינוך.

ובהקדמה — שענינו של חג הפסח הוא לידת עם ישראל, כמ"ש בנוגע ליצי"מ: "לקחת לו גוי מקרב גוי" ¹²⁸, ולכן, אופן ההנהגה בחג הפסח נוגע ונמשך על כל השנה כולה (כמודגש גם בכך ש"אחד בניסן ראש השנה למלכים" ¹²⁹, דקאי על "מלכי רבנן" ¹³⁰, וגם על כל בניי שהם "בני מלכים" ¹³¹ ועד ל"מלכים" ¹³²).

וכדי שענין זה יהי' כדבעי, יש צורך בהשתדלות הכי גדולה שכל סוגי ה"בנים" — מ"חכם" עד "שאינו יודע לשאול" — יהיו מסובים בשולחן הסדר, ובלשון הכתוב ¹³³: "אל תבט אל מראהו", גם אם הוא

121) ופשיטא — שלא למצוא אמתלאות* לאי-התעסקותו בזה, בגלל טענתו שפלוני עוסק בזה באופן מעוות כו' (ובטענה זו יוצא י"ח "מסירת נפשו" להצלת השכונה), או להסתפק בכך שעשה משהו ("עפעס"), ולחשוב שבגלל זה מגיע לו הכל... ויש לו ראי' ממ"ש בגמרא (ראה סנהדרין צו, א. תו"א מקץ לא, ג) בנוגע נבוכדנאצר שבשכיל שהלך ג' פסיעות לכבוד השי"ת פסקו לו מלוכה על כל העולם ולזרעו אחריו עד ג' דורות (מהנחה בלתי מוגה).

(* כדאיתא בספרים (נסמן בתו"מ חנה"ה ע' 303) ש"אמתלא" פירושה "אמת לא"!

122) ראה תניא אגה"ת ספ"ט. 123) וכיון שתורת אמת דורשת זאת, הרי זה סימן שיכולים לפעול זאת (מהנחה בלתי מוגה). 124) איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו. 125) קטע זה — מהנחה בלתי מוגה. 126) בא יו"ד, כג. 127) ישע"י ס, יט. 128) ואתחנן ד, לד. 129) ר"ה בתחלתה. 130) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב (ברע"מ).

131) שבת סז, א. וש"נ. 132) תקו"ז בהקדמה (א, ריש ע"ב). 133) שמואל"א טז, ז.